

Esseistiikalla menee lujaa?

Tieteessä tapahtuu -lehdessä 8/2005 kiinnitettiin huomiota taloustieteeseen pesiytyneeseen paahaan tapaan käyttää essee-nimitystä artikkeliväitöskirjojen nimissä. Lehti sai palautetta eräältä kansantaloustieteen professorilta, joka myönsi, että sana tulee amerikkalaisista käytännöistä, joita niin paljon kansantaloustieteessä seurataan. Suomen kielitä ja sanojen oikeaa käyttöä tulee hänenkin mukaansa toki kannustaa, ”Ja olen samaa mieltä kansanne”, totesi professorimme – vaikkakin samaan hengen vetoon joutui myöntämään, ”että olen ollut joissakin näissä ”esseissä” esitarkastajana.”

Onko muutosta sitten havaittavissa? Ei ainaakaan vielä. Suomalaisten esseistien määrä sen kuin kasvaa kohisten. Tuoreessa *Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa* (2/2006) esitellään jälleen kolme uutta esseekokoelmaa: ”Esseitä Euroalueen laajentumisesta”, ”Esseitä globalisaation ja EU:n haasteista Ahvenanmaan taloudelle” ja ”Esseitä kehitysavusta, konflikteista ja taloudellisesta kehityksestä”. Kaikki nämä väitöskirjat – anteeksi: esseekokeelmat – on tehty Helsingin kauppakorkeakoululle.

Suosittelen kuitenkin edelleen taloustieteilijöille, kauppakorkeakoulullakin, oheislukemistoksi professori **Hannu Riikosen** kirjaa *Mikä on essee?* (SKS 1990) sekä *Tieteessä tapahtuu* -lehden ”Tiede ja essee” -teemanumeroa (7/2002, www.tieteessatapahtuu.fi). Ovat valaisevia.

Kansantalouskeskustelua edistetään

Kansantaloudellinen aikakauskirja ei ole aina ollut kaikkein kannustavin ja innostavin keskustelufoorumi, vaikka aina joitakin kiinnostavia artikkeleita onkin sisältänyt. Mutta nyt on yritystä. Aikakauskirjan päätoimittaja professori **Matti Pohjola** pyrkii kehittämään siitä keskustelemaan ja muitakin kuin taloustieteilijöitä kiinnostavan foorumin. Ja tuoreimmassa niteessä (2/2006) onkin huomattavaa yritystä, koko lehden rakenne on uudistettu: omina pääosastoinaan Tiede ja tutkimus, Talous ja politiikka sekä Ekonomistit ja yhteiskunta. Ehdottomasti suositeltavaa luettavaa.

Kaikki Putinista

Jos on *Kansantaloudellinen aikakauskirja* käymässä aiempaa kiinnostavammaksi, on myös Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seurana *Idäntutkimus* -lehti usein sangen mielenkiintoinen. Tuorein nide 2/2006 vallan erityisesti. Putin-teemanumerossa mies käännetään monin tavoin ympäri: Putinin ideologia, Putin sankarina, Mitä politiikan tutkimus kertoo Putinista, Putin vitsien kohteena, Putinin vakoilijasta valtiolliseksi toimijaksi jne.

Ehdottomasti pakollista luettavaa kaikille tämäkin.

Marsissa voi mekastaa kaikessa rauhassa

Marsissa keskusteleminen, puhumattakaan huumauksesta, saattaa olla hankalaa, kirjoittaa *Tähdet ja avaruus* -lehti 5/2006. Ääni ei kanna kauas, Kun maassa ihmisen kirkuna saattaa kuulua jopa kilometrin päähän, ei sama möly kanna Marsissa kuin 15 metriä.

Syynä tähän on se, että matala paine estää ääntä matkaamasta Marsissa kauas.

Myös puhe Marsissa kuulostaa totuttua matalammalta. Äänen korkeus riippuu kaasukehän koostumuksesta, sillä ääni kulkee erilaisissa väliaineissa eri tavoin.

Lehti muistuttaa, että kyse on vasta oletuksesta, tosiasiaa asiaa ei ole paikan päällä vielä mitattu eikä ääntä nauhoitettu.

Päätoimittajallako ei väliä?

Historiantutkijat **Marjo Kaartinen** ja **Anu Korhonen** kirjoittivat *Tieteessä tapahtuu* -lehden 1/2001 paljon huomiota saaneen kirjoituksen ”Miesten tiede! Poliitiikka, sukupuoli ja historian tiedeyhteisö”. Artikkelissaan he valittelivat naisten huomattavaa poissaoloa miehen *Historiallisen aikakauskirjan* kirjoittajakunnassa. ”Useimmat miehet taitavat ... kutsua miehiä kirjoittajiksi”. Voi olla – tosin selityksiä voi löytyä muistakin tekijöistä. Tuorein *Historiallinen aikakauskirja* kertoo käänteisesti samasta, naiset kutsuvat naisia? Tärkeän teemanumeron ”Lapset ja sota” kirjoit-

tajat ovat pääasiassa naisia – päätoimittaja vuoden alusta onkin ollut nainen eli **Pirjo Markkola**. Maailma muuttuu, mutta sukupuolella on väliä?

Koulutus ollut avain menestykseen – vai onko?

Suomen historiallinen seura ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) ovat käynnistäneet suurhankkeen suomalaisen kasvatuksen ja koulutuksen historian kirjoittamiseksi. Kirjahankkeesta on tulolla kolmiosainen, kustantajana SKS.

Yleensä tavataan esittää, että koulutus olisi ollut avain Suomen menestystarina. Kirjahankkeen ympärille järjestetyssä keskustelutilaisuudessa tämä näkemys asetettiin viime keväänä kyseenalaiseksi. Useammassa puheenvuorossa epäiltiin näkemystä, että koulutus olisi ollut keskeinen sellittävä tekijä suomalaisen yhteiskunnan voimakkaalle sosiaaliselle liikkuvuudelle. Seminaaria Suomen historiallisen seuran *Jäsenlehdessä* 2/2006 kommentoiva seuran puheenjohtaja professori **Kimmo Katajala** asettaa vastaavasti kyseenalaiseksi kertomuksen koulutuksen ja suomalaisen yhteiskunnan menestystarinan yhteydestä: ”Ehkä onkin niin, että koulutus on vain mukautunut muualta käsin ohjautuneisiin yhteiskunnan muutoksiin ja sen tehtävänä olisikin ollut lähinnä pehmentää muutosten aiheuttamia törmäyksiä”, kirjoittaa Katajala.

Suurhankkeen tarkoituksena onkin Katajalan mukaan purkaa osiin suomalaisen koulutuksen ja kansallisvaltion menestykselliseen rakentamiseen liittyvä kertomus, katsoa ”mitä se on syönyt”.

Erittäin kiinnostava ja tärkeä projekti. Projekti ollaan käynnistämässä ja rahoitusta ollaan haalimassa. Itse kirjoittaminen ei vielä käynnistynyt. Parin kolmen vuoden kuluttua kuitenkin olisi tarkoitus ensimmäisten niteiden ilmestyä.

Fieldsin mitali vai Abel-palkinto?

Matemaatikoilla on ollut tapana kutsua matemaatikoille joka neljäs vuosi jaettavaa Fieldsin mitalia matematiikan nobeliksi – matematiikalalle kun ei Nobelin palkintoa jaeta. Tämän mitalinhan on suomalaisista saanut **Lars Ahlfors** (v. 1936). Nyt Fieldsin mitalin asemaa on nousemassa uhkaamaan norjalaisten jakama Abelin palkinto (**N. H. Abel** oli huomattava 1800-luvun norjalainen matemaatikko). Palkinnon pe-

rusti Norjan hallitus vuonna 2001 ja ajallemme tyypillisesti kyytipojaksi (vrt. kotoinen Millenium-palkinto!) asetettiin noin miljoonan dollarin palkintosumma – samaa suuruusluokkaa kuin nobelit.

Matematiikan professori **Olli Martion** mukaan (*Arkhimedes* 3/2006) ”On ilmeisesti vain ajan kysymys, kun Abel-palkinto saavuttaa Nobel-palkintoon liittyvän glorian.” Keskeisenä perustelunaan Martio pitää palkintosumman suuruutta. Toisaalta Abel-palkinto myönnetään elämäntyöstä, Fieldsin mitali alle 40-vuotiaana tehdyistä matemaattisista saavutuksista.

Kosmoksen keskeiset rakennuspalikat vielä hakuksessa?

Vaikka gravitaation olemassaolo on helppo todeta, sen tarkka mittaaminen on edelleenkin vaikea tehtävä, toteaa Turun yliopiston fysiikan laitoksen tutkija **Tom Kuusela** artikkelissaan ”Kun aurinko pimenee, muuttuuko painovoima?” (*Arkhimedes* 3/2006).

Kuusela muistuttaa, että nykykäsityksemme mukaan tunnemme maailmankaikkeuden materiaista ja energiasta ehkä vain 4 % ja kaiken muun olevan enemmän tai vähemmän hämärän peitossa, ”emme voi mitenkään sanoa tuntevamme edes kosmoksen keskeisiä rakennuspalikoita”.

Kuuselan mukaan ”niin pimeän massan kuin pimeän energiankin osalta tulkitsemme astronomisia ja siksi aina myös osin epäsuoria havaintoja luottaen siihen, että nykykäsityksemme gravitaatiovuorovaikutuksesta on oikea. Jos se ei ehkä pidäkään paikkaansa, voi edessä olla merkittäviä uudelleenarviointeja kosmologisten mallien rakentamisessa.

Onko pessimismiin syytä, ovatko kosmologeilla rakennuspalikat näin hukassa? Onko jälkimmäinen synkkien pilvien manaaminen perusteltua eli mikä on vedonlyöntisuhde sen suhteen, että käsityksemme gravitaatiovuorovaikutuksesta on kuitenkin oikean suuntainen eikä siis tarvitse pistää kosmologia malleja uusiksi?

Itse asiassa kuultuna eräs toinen fyysikko, *Tieteessä tapahtuu* -lehden syväkurkku, rauhoitteli kuitenkin huolestuneita: ”myös maapallon kiertäminen Auringon ympäri on epäsuora havainto – jos se ei pidä paikkaansa, voi edessä olla merkittäviä uudelleen arviointeja...”. Eli hän ei olisi kovin huolissaan.

Pimeän aineen suhteenkaan hän ei olisi kovin huolissaan, mutta ”pimeä energia on kyllä hie-

man kinkkisempi juttu.” Kysymykseen, pitäisikö meidän olla huolissamme kosmologiasta, hän tyytyi siteeraamaan vanhaa sanontaa: ”cosmologists are often wrong but never in doubt.”

Vuoden tiedekirjaraati valittu

Vuoden tiedekirja -palkintoraatiin on kutsuttu ylikirjastonhoitaja **Kai Ekholm**, akatemiaprofessori **Riitta Hari** ja professori **Kari Immonen**. Palkinto jaetaan Tieteen päivien yhteydessä 10.1.2007. Palkinnon jakajina ovat Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomen tiedekustantajien liitto. Palkintosumma on 10 000 euroa.

Mitä Tieteessä tapahtuu seuraavaksi?

Seuraava *Tieteessä tapahtuu* -lehti (7/2006) ilmestyy lokakuun puolivälissä. Niteen aiheita ovat mm. Psykologisen kehityksen sikiöaikainen ohjelmoituminen, Kansalaisen ja julkisen hallinnon välisen vastuunjaon uudelleenasettelu sekä Toogaan pukeutuneet saksalaiset: antiikin roomalaiset juristit 1800-luvun historiankirjoituksessa.

Kirjakritiikin kohteeksi pääsevät mm. **Seikko Eskolan** kirja *Historian kuolema ja kulttuurien taistelu*, **Michel Foucaultin** *Tiedon arkeologia*, **Jari Hanskin** *Juutalaisviha Suomessa 1918–1944*, **Reijo Miettisen** ja kumppaneiden *Yliopistotutkimus muutosten ristipaineissa*.

Jan Rydman

Tieteellisen arvioinnin käytännöt ja ihanteet

Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomalainen Tiedeakatemia järjestävät yhdessä tilaisuuden, jossa keskustellaan tieteellisten julkaisusarjojen vertaisarvioinneista: käytännöt, ihanteet, ongelmat.

Aika: tiistai 5.9.2006 klo 12–17

Paikka: Tieteiden talo, juhlasali (104), Kirkkokatu 6, Helsinki

Ohjelma:
Klo 12.15

Tieteellisen arvioinnin ongelmista

Suomalaisen Tiedeakatemian esimies, kansleri Kari Raivio

Arviointikäytännöt tieteellisten seurojen julkaisuissa

Tieteellisten seurain valtuuskunnan puheenjohtaja, rehtori Ilkka Niiniluoto

Keskustelua

Klo 13.40

Kommenttipuheenvuoro

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan puheenjohtaja, kansleri Eero Vuorio

Klo 14.00

Kahvitarjoilu

Klo 14.30

Kota-tietokanta – Suunnittelija Tomi Halonen

Klo 14.50

Muutama tapaus eri tieteenalojen julkaisukäytännöistä

Professori Ulla-Maija Kulonen (Suomalais-Ugrilaisen Seuran julkaisut)

Professori Merja Kinnunen (Sosiologia-lehti)

Puhuja vahvistamatta (biotieteelliset sarjat)

Keskustelua

Klo 16.15

Tarvitaanko suosituksia? – Kansleri Kari Raivio

Ilmoittautumiset Tieteellisten seurain valtuuskuntaan 31.8.2006 mennessä puh. (09) 228 69 221, faksi (09) 228 69 291, sähköposti info@tsv.fi

Lisätietoja: toiminnanjohtaja Aura Korppi-Tommola (09) 228 69 222; aura.korppi-tommola@tsv.fi
tiedotuspäällikkö Jan Rydman (09) 228 69 227; jan.rydman@tsv.fi